

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

DOKUZ ADAY, “İMKÂNSIZ BİR GÖREV”: BM
GENEL SEKRETERLİĞİ YARIŞI HIZ KAZANIYOR

Yeliz ŞAHİN
İKV Uzmanı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

Dokuz Aday, “İmkânsız Bir Görev”: BM Genel Sekreterliği Yarışı Hız Kazanıyor

Yeliz ŞAHİN

İKV Uzmanı

Tüm dünyanın dikkati Kasım 2016’da gerçekleşecek ABD Başkanlık seçimlerine kilitlenmişken, New York’ta farklı bir başkanlık yarışı daha yaşanıyor: merkezi New York’ta bulunan Birleşmiş Milletler’in (BM) başına geçecek ve dünyanın en üst düzey diplomatı olarak görev yapacak isim de bu yıl netlik kazanacak.

Ban Ki-moon’un Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri (BMGS) olarak ikinci dönemi, 31 Aralık 2016 tarihinde doluyor. Bu makamın ilk sahibi Trygve Lie’nin deyimiyle “dünyadaki en imkânsız görev” olan BMGS koltuğuna kimin oturacağını belirlemek üzere yarış Nisan 2016’da hız kazandı. Oldukça opak şekilde ilerleyen bu süreçte bu yıl şeffaflık adına önemli bir değişikliğe gidildi. BM Genel Sekreterliğine aday olan 9 isim, BM’nin 70 yıllık tarihinde ilk kez 12-14 Nisan 2016 tarihlerinde düzenlenen “tüm dünyanın karşısında bir iş görüşmesi” niteliği taşıyan oturumlarda (*informal dialogues*), BM Genel Kurulu’na neden bu görev için ideal aday olduklarını kanıtlamak için ter döktü. Adaylar, BM internet sitesi üzerinden canlı olarak yayınlanan iki saatlik oturumlarda; sürdürülebilir kalkınma, barışın sağlanması yönündeki çabaların artırılması, insan haklarının korunması, insani krizlerin ele alınması ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’nde ortaya koyulan hedeflere ulaşılması gibi konularda soruları yanıtladı¹. BM Genel Kurulu Başkanı Mogens Lykketoft, adaylar için düzenlenen açık oturumları oyunun kurallarını değiştiren bir uygulama olarak nitelendiriliyor. Oturumlara sürecin şeffaflığı açısından büyük önem atfedilse de, süreçte nihai söz sahibi olan BM Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesinin sürecin daha demokratik ve şeffaf işleyeceğini kabul ettiğine dair henüz herhangi bir belirti bulunmuyor.

Görev tanımı gereği; bir yandan diplomat ve savunucu, diğer yandan da memur ve CEO gibi hareket eden BMGS, BM’nin ideallerinin sembolü ve yoksul ile savunmasız gruplar başta olmak üzere dünyadaki tüm halkların sözcüsü. 70’nci yılını geride bırakan BM’nin bir nevi idari amiri olacak BMGS, kendisine Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından verilen görevleri yerine getirmenin yanı sıra uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiğine inandığı konuları BM Güvenlik Konseyi’nin dikkatine sunmakla görevli. BMGS, bir yandan 193 üye ülkenin endişelerini dikkate alacak diğer yandan da BM’nin değerlerini ve ahlaki otoritesini korumakla ve -zaman zaman üye ülkelerle ters düşme pahasına olsa dahi- barışı savunmakla yükümlü. BMGS’nin üstlendiği en hayati rollerden birini iyi niyet misyonu aracılığıyla uluslararası

¹ Oturumların video kayıtlarına ulaşmak için bkz.

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=53662#.VxCQmvmLTct>

anlaşmazlıkların çıkma, tırmanma veya yayılmasının önlenmesi oluşturuyor. Her BMGS'nin rolünün görevde bulunduğu dönemdeki konjonktürün ortaya koyduğu zorluk ve fırsatlar temelinde şekillendiği de unutulmamalı.

İdeal Aday: Doğu Avrupalı ve Kadın

Teoride, BMGS'nin atanması, BM Şartı'nın 97'nci maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından gerçekleştiriliyor. Güvenlik Konseyi üyelerinin kapalı bir oturumda üzerinde uzlaştıkları isim, daha sonra oylama için Genel Kurul'a iletiliyor. Pratikte ise bu süreç, adaylar üzerinde veto hakkına sahip olmaları nedeniyle BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi tarafından belirleniyor. Üye ülkelere adayları belirlemede dikkate almaları için hazırlanan iş tanımına göre ise aranan özellikleri, ispatlanmış liderlik ve yöneticilik kabiliyeti; uluslararası ilişkiler alanındaengin deneyim; güçlü iletişim, diplomasi ve birçok dilde akıcı konuşma becerileri oluşturuyor.

BMGS de dâhil olmak üzere BM'deki üst düzey makamlar için görevlendirmeler, bu konuda resmi bir kural olmasa da BM'deki beş coğrafi grup (Batı Avrupa ve Diğerleri, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Karayip, Asya Pasifik ve Afrika grupları) arasında rotasyon esasına göre yapılıyor. 1945'ten bu yana göreve gelen Genel Sekreterler arasında üç (Trygve Lie, Dag Hammarskjöld ve Kurt Waldheim) Batı Avrupalı; iki Asyalı (U Thant ve Ban Ki-moon); iki Afrikalı (Boutros Boutros-Ghali ve Kofi Annan) ile bir Latin Amerikalı (Javier Pérez de Cuéllar) bulunuyor. Bugüne dek göreve gelen sekiz BMGS'den hiçbirinin Doğu Avrupa kökenli olmaması, coğrafi rotasyon sistemi gereği bir sonraki BMGS'nin belirlenmesinde Doğu Avrupalı adayları öne çıkarıyor. Bunun yanında BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi Rusya da bir sonraki BMGS'nin Doğu Avrupalı olması için harekete geçmiş durumda. Moskova'nın perspektifine göre, Doğu Avrupalı bir BMGS, çoğu zaman Batılı ülkelerin görüşlerinin domine ettiği bir platform olarak gördüğü BM'de gücünü göstermesine olanak tanıyacak.

Öte yandan şimdiye kadar bu görevi üstlenenlerin hepsinin erkek olması, yeni BMGS'nin kadın olması gerektiği yönünde bir çağrıya yol açtı. Öyle ki bu doğrultuda bir kampanya² dahi başlatıldı. BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu Başkanları da ortak bir mektup kaleme alarak üye devletlere BMGS adaylarını belirlerken kadın adaylara öncelik vermeleri çağrısında bulundu. Bir sonraki BMGS'nin kadın olması yönünde gayri resmi bir konsensüs olduğu söylenebilir. Bu da BMGS'nin belirlenmesinde mevcut dokuz aday arasındaki dört kadın adayı öne çıkarıyor. Yeni BMGS'nin kadın adaylar arasından seçilmesi şüphesiz, cinsiyet eşitliği açısından güçlü ve küresel bir mesaj niteliğinde olacak.

² Bkz. "Campaign to elect a woman UN Secretary-General", <http://www.womansg.org/#/official-nominees/eb5cp>

Adayları Tanıyalım: Birbirinden Güçlü CV'ler Karşı Karşıya

BMGS için adaylığı açıklanan dokuz isim de oldukça güçlü CV'lere sahip. Bakanlık, cumhurbaşkanlığı başbakanlık, diplomatlık, BM ajans ve program yöneticiliği, adayların üstlendiği görevlerden yalnızca birkaçı. Coğrafi rotasyon ilkesi uyarınca bir sonraki BMGS için ibrenin Doğu Avrupa'yı göstermesi nedeniyle mevcut dokuz adaydan yedisi Doğu Avrupalılardan oluşuyor. Bunlar arasında Balkan ülkeleri altı aday ile çoğunlukta. Balkanlardan gelen başvurulardan beşi ise Eski Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan ülkelerden.

BMGS adayları (Kaynak: BM)

(Soldan sağa) Birinci satırda: Srgjan Kerim, Vesna Pusić, Igor Lukšić; ikinci satırda: Danilo Türk, Irina Bokova, Natalia Gherman; üçüncü satırda: António Guterres, Helen Clark, Vuk Jeremić

Srgjan Kerim

Ülke: Makedonya

Görev: Makedonya eski Dışişleri Bakanı ve BM Genel Kurulu eski Başkanı

2000-2001 döneminde Makedonya Dışişleri Bakanlığı yapan Srgjan Kerim, aynı zamanda ekonomist ve diplomat. Batı Balkan ülkesinin BM nezdindeki Büyükelçisi olarak görev yapan ve BM çevrelerinde tanınan Kerim, 2007-2008 yılları arasında BM Genel Kurulu Başkanlığı daha sonra da BM İklim Değişikliği Danışmanlığı görevlerini yürüttü. Adaylığı ilk açıklanan isimler arasında olmasına rağmen 67 yaşındaki Kerim,

güçlü bir aday olarak görülüyor. Srgjan Kerim, İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca olmak üzere dokuz dil biliyor.

Dr. Vesna Pusić

Ülke: Hırvatistan

Görev: Hırvatistan eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı

Dr. Vesna Pusić, Ocak 2016'ya kadar beş yıl süreyle, Hırvatistan Başbakan Yardımcısı, AB İşleri ve Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. Ülkesi Hırvatistan'ın AB üyelik sürecinde sürücü koltuğunda oturan Pusić, bu dönemde Hırvatistan AB İşleri ve Dışişleri Bakanlığındaki başarısıyla Avrupalı siyasetçiler arasında ün kazandı. Siyasetçi kimliğinin yanında başarılı bir sosyolog olan Pusić, 1979 yılında Eski Yugoslavya'daki ilk feminist örgütü kurmasıyla tanınıyor. 62 yaşındaki Pusić, LGBT hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında da oldukça aktif. İngilizce ve Almanca, Pusić 'in konuştuğu yabancı diller.

Dr. Igor Lukšić

Ülke: Karadağ

Görev: Karadağ Dışişleri Bakanı ve eski Başbakanı

Igor Lukšić, 2012 yılından bu yana Karadağ Başbakan Yardımcısı, Dışişleri ve AB Entegrasyonu Bakanı olarak görev yapıyor. 39 yaşındaki Lukšić, 2010-2012 yılları arasında Karadağ Başbakanı ve 2004 ile 2010 yılları arasında da Maliye Bakanı olarak görev yaptı. Lukšić, BMGS makamı için en genç aday.. Her ne kadar Doğu Avrupalı bir aday olması nedeniyle öne çıksa da Batı ve NATO yanlısı bir siyasetçi imajı çizen Lukšić'in Kremlin'in onayını alması zor görünüyor. Akıcı İngilizce konuşan Lukšić, aynı zamanda İtalyanca, Fransızca ve Almanca biliyor.

Dr. Danilo Türk

Ülke: Slovenya

Görev: Slovenya eski Cumhurbaşkanı

Slovenya'nın adayı 64 yaşındaki Danilo Türk, BM çevrelerine yabancı bir isim değil. Slovenya bağımsızlığını ilan ettikten sonra, 1992-2000 yılları arasında Batı Balkan ülkesinin BM nezdindeki ilk Temsilcisi olarak görev yapan Türk, Kofi Annan'ın Genel Sekreterliği döneminde 2000-2005 yılları arasında Siyasi İşlerden Sorumlu BMGS Yardımcılığı görevini yürüttü. 2007-2012 yılları arasında Slovenya Cumhurbaşkanı olarak görev yapan Türk aynı zamanda hukuk profesörü. BMGS adayları arasında tecrübesiyle öne çıkan Türk, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Sırpça-Hırvatça bilgisine sahip.

İrina Bokova

Ülke: Bulgaristan

Görev: UNESCO Genel Direktörü

2009 yılından bu yana BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu-UNESCO'nun Genel Direktörü olarak görev yapan İrina Bokova, Ban Ki-moon'un halefi olmaya en yakın isim olarak görülüyor. İrina Bokova, güçlü CV'sinin yanında, kadın olması ve Doğu Avrupa'dan gelmesi nedeniyle kâğıt üzerinde BMGS yarışında en güçlü adaylar arasında.

Bulgaristan'ın Fransa ve Monako nezdinde Büyükelçiliği ve geçici Dışişleri Bakanlığı yapan Bokova, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca biliyor. Bokova'nın Bulgaristan'ın önde gelen komünist ailelerinden birinden gelmesi, iyi derecede Rusça bilmesi ve eski Doğu Bloku'nun en elit üniversitelerinden biri olan, sayısız diplomat ve devlet adamı yetiştiren MGIMO'da (Moskova Devlet Diplomasi Enstitüsü) öğrenim görmüş olması, Bokova'nın Kremlin'in desteğini alabileceğini gösteriyor. Buna karşılık, Bokova'nın Washington'ın tüm uyarılarına rağmen 2011'de Filistin'in UNESCO'ya katılmasına onay verdiği ve ABD'nin buna UNESCO'ya mali katkısını azaltmakla yanıt verdiği düşünüldüğünde, Bokova'ya ABD'den onay çıkmaması ihtimali bulunduğu da göz ardı edilmemesi gerekiyor.

Natalia Gherman

Ülke: Moldova

Görev: Moldova Eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı

2013 yılından Ocak 2016'ya kadar Moldova Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan Gherman, görev süresinde ülkesiyle AB arasında kapsamlı ve derin bir serbest ticaret alanı oluşturulması ile ortaklık anlaşmasına yönelik müzakereleri yürüten isim olarak tanınıyor. Bunun yanında Haziran-Temmuz 2015 döneminde Moldova'nın geçici Başbakanlık görevini üstlendi. Diplomatlık kariyerinden gelen Gherman, Moldova'nın Avusturya, İsveç, Norveç ve Finlandiya nezdinde büyükelçiliği görevini yürüttü. Gherman'ın insan hakları ve cinsiyet eşitliği odaklı bir kalkınma gündemini savunduğu biliniyor. 47 yaşındaki Gherman, Mart 2014'te İngiltere merkezli *The Guardian* gazetesi tarafından yapılan sıralamada dünya siyasetindeki en güçlü yedi kadın lider arasında gösterildi. Bağımsız Moldova'nın ilk Cumhurbaşkanı Mircea Snegur'un kızı olan Natalia Gherman, İngilizce, Rusya ve Almanca dillerine hâkim.

António Guterres

Ülke: Portekiz

Görev: Eski BM Mülteciler Yüksek Komiseri ve Portekiz eski Başbakanı

2005'ten 2015 yılının sonuna kadar BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin-UNCHR başında olan 66 yaşındaki Guterres, Suriye kriziyle birlikte daha da ağırlaşan mülteci krizinin ele alınmasında da kilit rol oynadı. Guterres böylece BM Mülteciler Yüksek Komiseri olarak, BM'deki en zorlu görevlerden birini on yıl süreyle yürütmüş oldu. 1995-2002 yılları arasında Portekiz Dışişleri Bakanı olarak görev yapan António Guterres, aynı zamanda bir mühendis. Guterres, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilgisine sahip. Mülteci krizinin ele alınmasının aciliyeti, konuya ilişkin deneyime sahip bir aday olan Guterres'i ön plana çıkarsa da cinsiyet dengeleri ve coğrafi dengeler Guterres'in şansını azaltan faktörler arasında.

Helen Clark

Ülke: Yeni Zelanda

Görev: UNDP Başkanı, Yeni Zelanda eski Dışişleri Bakanı

2009'dan bu yana BM sistemindeki üçüncü en üst düzey görev olan BM Kalkınma Programı-UNDP'nin Başkanlığını yürüten Helen Clark, BM hiyerarşisinde en üste tırmanan kadın unvanını da elinde bulunduruyor. 1999-2008 yılları arasında üç dönem üst üste Yeni Zelanda Başbakanlığı görevine seçilen Clark, ülkenin en uzun süre iktidarda kalan başbakanları arasında. BM hiyerarşisinin en tepesine aday olan 66 yaşındaki Clark, bazı çevreler tarafından Batı yanlısı olarak tanımlanıyor. Clark, kalkınma alanında dört dörtlük bir CV'ye sahip olmasına rağmen Doğu Avrupalı olmadığı için BMGS seçiminde geride kalabilir.

Vuk Jeremić

Ülke: Sırbistan

Görev: Sırbistan eski Dışişleri Bakanı ve BM Genel Kurulu eski Başkanı

2007-2012 yılları arasında Sırbistan Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Vuk Jeremić, 2012-2013 döneminde BM Genel Kurulu Başkanlığını yürüttü. Jeremić, BM Genel Kurulu Başkanlığı sırasında 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin belirlenmesinde ve Silah Ticareti Antlaşması'nın kabulünde üstlendiği rol ile BM'de parlak bir sicile sahip. Buna karşılık Jeremić, Kosova'nın bağımsızlığının tanınmasına karşı sert tutumu ve milliyetçi görüşleriyle tanınıyor. BM Genel Kurulu Başkanı olduğu dönemde Kosova'nın BM üyeliği hakkında "önce ölümü çiğnemeleri lazım" şeklinde tartışmalı ifadelerde bulunan Jeremić'in bu imajı, BMGS seçiminde aleyhinde kullanılabilir. Belgrad tam da bu nedenle Batılı liderlerin gözünde oldukça düşük şansa sahip olduğunu düşündüğü Jeremić'in adaylığını açıklamada birkaç ay tereddüt etti.

Potansiyel Adaylar?

Ban Ki-moon'un koltuğuna aday olmak isteyenler için herhangi bir son tarih belirlenmedi. Güvenlik Konseyi'nin adayları Temmuz 2016'ya kadar gözden geçirmeye

başlaması öngörülüyor. Dolayısıyla 9 adaydan oluşan mevcut listeye yeni isimlerin de katılması söz konusu... Bu yönde herhangi bir niyet beyanında bulunmasa da Almanya Şansölyesi Angela Merkel, Şili Devlet Başkanı Michelle Bachelet, Slovakya Dışişleri Bakanı Miroslav Lajčák ve Bulgaristan hükümeti tarafından ilk etapta aday gösterilmese de oldukça güçlü bir potansiyel aday olarak görülen Avrupa Komisyonunun Bütçe ve İnsan Kaynaklarından Sorumlu Başkan Yardımcısı Kristalina Georgieva, BMGS koltuğuna aday olabilecekleri konuşulan isimler arasında.

BMGS makamının dokuzuncu sahibi; oldukça karmaşık hesaplamaların, coğrafi dengelerin ve tabii ki BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi -nihayetinde de Rusya ile ABD- arasında, kapalı kapıların ardında gerçekleşecek çetin pazarlıkların sonucunda netlik kazanacak.

Ban Ki-moon'dan görevi kimin devralacağı henüz belli olmasa da kesin olan şey; yeni BMGS'yi oldukça zorlu ve yoğun bir gündemin beklediği... Altıncı yılına giren Suriye krizi başta olmak üzere Orta Doğu, Afrika ve Avrupa'nın çeşitli kesimlerinde yaşanan çatışmalar ve insani trajediler, artan yabancı düşmanlığı, Haiti'den Orta Afrika'ya kadar BM Barış Gücü askerlerine yönelik taciz suçlamaları, yeni BMGS'nin Ban Ki-moon'dan devralacağı zorlu dosyalardan yalnızca birkaçı. BM'nin 9'uncu Genel Sekreterinin söz konusu dosyaları ele almadaki başarısını ise Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinin bu rolde ne kadar etkili bir Genel Sekreter görmek istedikleri belirleyecek.